

PITANJA I ODGOVORI

O ČUVANJU ILI ISPADANJU PRIDJEVSKOG SUFIKSA -n- PRI TVORBI GLAGOLA

Nedavno je u »Jeziku« (II, 5, str. 150.— 151.) u rubrici »Pitanja i odgovori« izišla bilješka S. Pavešića o tome, treba li upotrebljavati oblik *pojednostaviti* ili *pojednostavniti*. U njoj se pravilno ističe, da se tu radi o glagolu, napravljenom prema pridjevu *jednostavan*. No ne bih se mogla složiti s piscem, da se prema pridjevu *jednostavan* može načiniti samo glagol *pojednostavniti*, a da je glagol *pojednostaviti* složenica od glagola *staviti*: *po-jedno-staviti*. Da bi se vidjelo, kako se od pridjeva čine glagoli, u bilješci se navodi nekoliko primjera: crn — pocrniti, visok — povisiti, jednostruk — pojednostručiti, modar — pomodriti. U tim se glagolima vidi, da su načinjeni od pridjeva dodavanjem nastavka *-iti*. No kad se govori o pridjevu *jednostavan*, čini mi se, da spomenuti pridjevi nisu zgodno odabrani, jer im je struktura različita od njegove. Neki od tih pridjeva nemaju sufiksa (crn, jednostruk), pa je prirodno, da u tvorbi glagola ostanu neokrnjeni. Što se tiče pridjeva *visok*, on pri tvorbi glagola gubi sufiks, pa nas već i sam navodi na misao, da bi i koji drugi pridjev mogao tvoriti glagol bez svoga sufiksa.

Zato mi se čini, da je mjesto pridjeva *crn*, *visok*, *jednostruk*, *modar* sigurnije uzeti takve pridjeve, koji su po strukturi bliži pridjevu *jednostavan*, pa da onda vidimo, kako se od njih mogu načiniti glagoli. Tako načinjeni glagoli pripadaju ponajviše u 2. razred III. vrste ili u IV. vrstu, a znače »postati kakav« ili »učiniti koga (što) kakvim« — već prema značenju pridjeva, koji je ušao u njihovu osnovu. Ako radi sličnosti s pridjevom *jednostavan* uzmemo nekoliko pridjeva sa sufiksom *-(a)n* i načinimo od njih takve glagole, dobit ćemo na pr. od *stalan* — *ustaliti*, od *sposoban* — *osposobiti*, od *samostalan* — *osamostaliti* sa značenjem učiniti koga (što) stalnim, sposobnim, samostalnim. U svim se tim glagolima gubi pridjevski sufiks *-n-*, pa nije čudo, što mnogi upotrebljavaju u sličnom obliku i glagol *pojednostaviti*, koji, dakle, ne mora biti

složenica prema *staviti*, nego upravo prema *jednostavan*.

Slično se sufiks *-n-* gubi i u glagolima kao *bezumiti*, *obezobraziti*, *obežočiti*, *obestrčiti*, za koje Maretić u svojoj Gramatici laže da su načinjeni prema složenim pridjevima *bezuman*, *bezobrazan*, *bežočan*, *bestrovan* i da znače *činiti koga bezumna*, *bestrovan* ili *postati bezobrazan*, *bežočan* (Gram. i stil., 1931, str. 350.). Tako Maretić navodi i *dvoličiti* prema *dvoličan* i *dvoumiti* prema *dvouman* (isto, str. 349.).

Prema takvim glagolima starijega postanja jamačno su načinjeni i noviji kao *ustaliti*, *osposobiti*, *osamostaliti*, pa i *pojednostaviti*, a među najnovijima naći ćemo i *omasoviti* prema *masovan*. Svi se oni osim toga mogu naslanjati i na brojne primjere glagola, koji doduše nisu načinjeni od pridjeva, nego od drugih osnova, najčešće od imenica, ali su od tih osnova direktno napravljeni i pridjevi na *-(a)n*, koji se onda mogu povezivati s glagolom. Takvi su glagoli *umiriti*, *uznemiriti*, *urazumiti*, *osiromašiti*, *zadovoljiti*, *opametiti*, *proslaviti*, *osnažiti* i t. d., koji znače učiniti koga mirnim, nemirnim, razumnim, siromašnim (ili postati siromašan), zadovoljnim, pametnim, slavnim, snažnim i t. d., te se zato mogu dovesti u vezu s pridjevima *miran*, *nemiran*, *razuman*, *siromašan*, *zadovoljan*, *pametan*, *slavan*, *snažan*. Sve su to pridjevi sa sufiksom *-n-*, kojega u glagola nema, i takvi primjeri mogu bez sumnje utjecati na nove tvorbe.

Kod mnogih je glagola doduše teško reći, jesu li načinjeni prema pridjevu ili prema kojoj drugoj osnovi. Tako bi, na pr., glagol *omalovažiti* mogao biti načinjen prema *malo važan*, ali će vjerojatnije biti, što se navodi u Rječniku Jugoslavenske akademije, da je nastao od *o-malovažiti* (iako za samo *malovažiti* nema potvrde), a ovo opet prema njemačkom *geringschätzen*. Tako je glagol *poistov(j)etiti*, što ga je u upotrebu unio Šulek, mogao biti načinjen prema *istov(j)etan*, ali isto tako i nezavisno od toga pridjeva. — Prof. Ivšić me je upozorio, da je i Josip Benaković (Nastavni vjesnik, XVII, 428) još godine 1909. upozorio na glagol *podržaviti*, koji se u tom obliku udomaćio, a Benaković je mislio, da bi morao

glasiti *podržaviti* prema *državan*. Na to bi mu se moglo prigovoriti, da je taj glagol mogao biti načinjen i prema imenici *država*, a po onome, što je ovdje dosad rečeno, mogao bi biti bez *-n-* i u slučaju, kad bi bio načinjen prema pridjevu *državan*. Benaković se pozivao na Maretića, koji je u razgovoru s njime izrazio o tom glagolu mišljenje jednako njegovu. Zanimljivo je, što Maretić glagol *podržaviti* nije doveo u vezu s onima iz svoje Gramatike, koje sam prije spomenula, a u kojima se *-n-* isto tako gubi.

Istina je, da će se naći i glagola, u kojima se sufiks *-n-* zadržao. Takvi su (*u*)*sitniti* prema *sitan*, *trijezniti* prema *trijezan*, (*raz*)*jasniti* prema *jasan*, *gladniti*, *gladnjeti* prema *gladan*, *žedniti*, *žednjeti* prema *žedan*, *tamniti*, *tamnjeti* prema *taman* i drugi. Prema njihovoj analogiji nije čuđo, što se upotrebljava i glagol *pojednostavniti*, ali to nikako nije dokaz, da glagol *pojednostaviti*, bez sufiksa *-n-*, nije pravilan. Naprotiv, mislim, da je moguća jedna i druga tvorba i da treba počekati i pripaziti, koja će od njih upotrebom ojačati i pobijediti. Ako se uopće može govoriti o budućnosti pojedinih jezičnih oblika, meni se čini, kao da možda bolje izgleda imaju oblici bez *-n-*, jer je suglasnička skupina *vlj* (koja dolazi na pr. u oblicima *pojednostavljen*, *pojednostavljivati*, *pojednostavljivem*) običnija nego *vnj* (na pr. u oblicima *pojednostavnjen*, *pojednostavnjivati*, *pojednostavnjujem*) i jer bi u riječima kao *pojednostavnjenje* jezik mogao tražiti disimilaciju. Zasad se, međutim, susreću oba lika, i što se tiče gramatičke pravilnosti, mislim, da je suviše goniti iz upotrebe bilo koji od njih. Drugo je opet pitanje, jesu li potrebne i poželjne dublete s istim značenjem, no u to neću ovdje ulaziti.

Antica Menac

POŠTANSKE VREDNOTE

ili

POŠTANSKE VRIJEDNOTE?

»Živim u jednom gradu na obali našeg plavog Jadrana«, piše nam jedan pretplatnik, »pa sa čuđenjem promatram velike na'pise na trafikama, koji objavljuju, da se u tim trafi-

kama prodaju i poštanske *vrijednote*. No primirio sam se u uvjerenju, da netko u našem Narodnom odboru ne poznaje pravopisnih pravila. Ali kad sam ovog ljeta otišao na godišnji odmor u naš bijeli Zagreb, grdno sam se iznenadio, kad sam na natpisima svih trafika u Zagrebu opazio, da su to također prodavaonice poštanskih *vrijednota*. U Zagrebu valjda ipak znaju pisati, pomislih, ali se srećom dobro sjećam, da sam učio u srednjoj školi, da valja pisati *vrednota*, a ne *vrijednota*. Nije li to možda ipak neki novi pravopisni propis, kad tako piše i po trgovinama u Zagrebu i u pokrajini?»

Na taj dopis najradije bismo uputili našeg pretplatnika na najnovije izdanje Boranićeva *Pravopisa*, koje na str. 204. propisuje pisanje riječi *vrednota*. Ali zbog proširenosti pogrešnog pisanja *vrijednota* dužnost nam je da se o tom javno porazgovorimo, ne bismo li tako potakli začetnike toga pogrešnog pisanja, da uoče svoju pogrešku i poprave je bar ubuduće.

Riječ *vrednota* izvedena je od pridjeva *vrijedan*, koji ima u korijenu stari glas *jat*. Ako je taj *jat* u dugome slogu, on se u našem novijem jeziku zamjenjuje s *-ije-*, na pr. *vrijedan*, *dijete*, *vrijeme*. Ako je *jat* u kratkom slogu, tada se on zamjenjuje, ako ne stoji iza suglasnika *r*, samo s *-je-*, na pr. *djevojka*, *zjenica*, *sjena*. Ako takav kratki *jat* stoji iza *r*, onda se on pretvara u *-e-*, na pr. *bregovi*, *vremena*, *vredniji*, *vrednota*. Da je u riječi *vrednota* prvi slog kratak, znamo i po tome, što je na njoj akcent na drugom slogu, a ispred akcenta ne može biti dug slog.

Ipak u nekim slučajevima i u kratkom slogu iza suglasnika *r* pišemo i izgovaramo *-je-* mjesto starijeg *jata*. Tako je to na pr. u glagola, koji se tvore sufiksom *-e-*, na pr. *gorjeti*, *starjeti*, *okorjeti* i u njihovim izvedenicama: *ogorjelina*, *starješina*, *zastarjelost*, *okorjelost*. Tako je i u izvedenicama ovih pet riječi: *riječ*, *rijeka*, *rijedak*, *riješiti*, *korijen*, pa izgovaramo i pišemo: *rječit*, *rječnik*, *protivurječje*, *rječina*, *rječica*, *rjeđi*, *prorjeđivati*, *rješnje*, *rješavati*, *korjenčić*, *korjeniti*, *korjenika*. Među tim izuzecima ne nalazimo ni *vrednotu* ni *vrednoću* ni komparativ *vredniji*, pa ih stoga valja pisati i izgovarati samo s *e*.